

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет фізичної культури
Кафедра спорту і спортивних ігор

Дипломна робота (проєкт)
магістра

з теми: **“КУЛЬТУРА СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ”**

Виконав: студент 2 курсу, групи FK2-M22
спеціальності 014 Середня освіта
(Фізична культура)

Назарко Денис Віталійович

Керівник: **Зубаль М.В.**,
кандидат наук з фізичного виховання та
спорту, доцент

Науковий консультант: **Юрчишин Ю.В.**,
кандидат наук з фізичного виховання та
спорту, доцент

Рецензент: **Мисів В.М.**,
кандидат наук з фізичного виховання та
спорту, доцент

Кам'янець-Подільський – 2023 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ.....	6
1.1. Аналіз стану дослідження проблеми спілкування вчителя фізичної культури та основні напрямки її вирішення.....	6
1.2. Культурологічні аспекти становлення фахівця з фізичного виховання і спорту.....	12
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	18
2.1. Методи дослідження	18
2.2. Організація дослідження.....	21
РОЗДІЛ 3. СТАН СФОРМОВАНOSTІ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ	22
3.1. Формування культури спілкування вчителя фізичної культури.....	22
3.2. Аналіз та узагальнення результатів дослідження.....	39
ВИСНОВКИ.....	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	58
ДОДАТКИ.....	65

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах становлення Української державності, інтеграції нашої країни у світове співтовариство, активізації зовнішньоекономічних зв'язків значно зростає потреба у кваліфікованих фахівцях галузі фізичного виховання і спорту.

Розвиток і функціонування фізичної культури зумовлюються чинниками, умовами та принципами існування суспільства, в тому числі й нормою культуровідповідності, що передбачає навчання у контексті культур, уважне вивчення цінностей своєї та іншомовної культур як необхідності формування людини майбутнього. Тому інтеграція освіти й культури визначається провідним принципом реформування сучасної освіти.

У зв'язку з цим змінюються і функції вчителя, його діяльність орієнтується на створення умов для саморозвитку суб'єктів учіння, формування і розвитку потреб та здібностей суб'єкта навчального процесу. За цих обставин метою реформи вищої освіти на нових законодавчих і методологічних засадах є досягнення якісного рівня професійної підготовки фахівця фізичної культури, створення принципово нового підґрунтя для розвитку особистості вчителя, здатного до роботи у певному соціокультурному просторі [9; 17; 27; 33; 49; 73].

Проблеми професійного спілкування та особливостей формування стилів професійного спілкування досить широко розглядаються у сучасній науковій психолого-педагогічній літературі [43; 44; 72; 73; 76]. Однак на фоні значної кількості наукових психолого-педагогічних розробок, присвячених формуванню стилю спілкування військових, педагогів менеджерів та керівників різних ланок і підрозділів, не виявлено робіт, присвячених проблемі культури спілкування майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту.

Залишаються невизначеними соціально-психологічні характеристики, які дозволяли б конкретно описати та оцінити спілкування представників

галузі. Саме цей аспект проблеми викликає особливий інтерес у науковців, бо безпосередньо пов'язаний із формуванням конструктивних взаємин між суб'єктами навчально-виховного процесу, з комплектуванням команд, розвитком взаємин між гравцями, а також з опануванням арсеналу тактичних і технічних прийомів та ефективним їх використанням у змаганнях [5; 6; 7; 11].

Вивчення та аналіз теорії і практики професійної підготовки спеціалістів фізичного виховання і спорту дає змогу говорити про існування певних протиріч між новими якісними вимогами до педагогічної праці, фахового рівня випускників вищих навчальних педагогічних закладів та між реальним рівнем їхньої професійної готовності, зрілості і культури.

Розв'язання цих протиріч неможливе без виявлення теоретичних засад та механізму становлення культури спілкування майбутніх фахівців галузі фізичного виховання і спорту.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано згідно із Зведеним планом науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2021–2025 рр. Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту за темою 3.1.1 “Теоретико-методичні та програмно-нормативні основи фізичного виховання учнів та студентів” (номер державної реєстрації 0107U000771).

Об'єкт дослідження – культура спілкування фахівців з фізичного виховання та спорту.

Предмет дослідження – формування культури спілкування майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту.

Мета дослідження полягає у формуванні культури спілкування майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту та технології її практичної реалізації.

Завдання дослідження:

1. На основі аналізу науково-методичної літератури обґрунтувати теоретичні засади формування культури професійного спілкування майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту.

2. Дослідити практичний стан і виявити особливості організації професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту.

3. Забезпечити впровадження у навчально-виховний процес культури спілкування майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту.

Для вирішення поставлених завдань використовувався комплекс взаємодоповнюючих **методів дослідження**: теоретичні – аналіз науково-методичної літератури, синтез, порівняння і узагальнення отриманих даних; практичні – спостереження, бесіда, педагогічний експеримент, тестування, опитування; методи математичної статистики.

Практичне значення одержаних результатів полягає в подальшій розробці критеріїв формування культури вчителя; експериментальному визначенні структури культури спілкування майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту. Результати дослідження можуть використовуватися у навчально-виховному процесі закладів освіти, що займаються підготовкою спеціалістів галузі „фізичне виховання і спорт”.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дипломної роботи магістра обговорювались на звітній науковій конференції студентів, магістрантів Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка та Міжнародній науковій інтернет-конференції «Формування здорового способу життя учнівської та студентської молоді засобами освіти» (м. Кам’янець-Подільський, 27-28 жовтня 2022 року та 4-5 квітня 2023 року) і висвітлені в двох наукових публікаціях.

Структура та обсяг дипломної роботи магістра. Роботу викладено на 75 сторінках, 57 з яких основного тексту, що містить 3 таблиці, 7 рисунків. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку 55 використаних джерел та додатків.

ВИСНОВКИ

1. Спілкування вивчається декількома науками одразу, кожна з яких висвітлює його лише частково, однобічно. Із цього випливає необхідність синтезу, узгодження та узагальнення відомостей про сутність та структуру спілкування.

2. Термін “культура професійного спілкування” поки ще не одержав загальноприйнятого наукового визначення, отже, досліджуючи зазначений феномен стосовно до професійної діяльності вчителя фізичного виховання, йдемо від загального до часткового, логічно йти від виявлення культурних параметрів особистості педагога до професійної своєрідності їхнього прояву в педагогічній діяльності. Культура фахівця фізичного виховання і спорту постає феноменом вияву власного "Я" у професійно-педагогічній площині через поєднання власних цілей, мотивів, способів, операцій, згрупованих навколо керування процесом особистісного зростання учнів та певної системи педагогічних цінностей. Існуючи об'єктивно, культура, як автономна системна сутність та певна система цінностей, реалізується через призму суб'єктивного духовного досвіду фахівця фізичного виховання і спорту.

3. Встановлено, що рівень культури професійного спілкування для більшості студентів (61,34%) є „низьким”. Рівні розвитку за окремими критеріями також принципово не відрізнялися і є низькими: 57,98% - культурна орієнтація; 58,58% - культурна активність; 66,87% - культурна майстерність. 64,11% опитаних студентів вважають, що для підвищення культури професійного спілкування необхідно самовдосконалюватись: читати спеціальну літературу; приймати участь в конкурсах та олімпіадах з фізичної культури; науково-практичних конференціях; активно займатися спортом. Фактично, студенти усвідомлюють усю важливість професійного вдосконалення у сфері фізичного виховання і спорту. Результати педагогічного експерименту виявили, що у вирішенні проблемних ситуацій

спілкування студентами – майбутніми фахівцями з фізичного виховання і спорту перевага надається консультативному (43,56%) та партнерському (40,79%) стилям спілкування. Це призводить до того, що близько 40 % ситуацій професійного спілкування вирішуються студентами нераціонально, а це знижує його ефективність.

4. У процесі підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до ефективного спілкування особливу увагу слід приділити: вихованню таких рис особистості, як високий інтелект, емоційна врівноваженість, сумлінність, гнучкість, впевненість у собі, високий самоконтроль поведінки, доброта, сміливість у спілкуванні; оволодінню знаннями з основ спілкування, теорії мотивації, теорії особистості, а також знанням вимог до професійної діяльності вчителя фізичної культури, тренера, здобуттю умінь визначати тип взаємодії, спрямованість та рівень, на якому відбувається спілкування, налагоджувати доповнюючий зв'язок і добиватися взаємовигідного результату, збирати та ефективно використовувати перцептивну інформацію, відслідковувати зворотній зв'язок, уникати негативної дії відхилень у сприйнятті реальності, роботи з окремими особами, малими та великими групами, роботи в несприятливих умовах, безпосереднього та опосередкованого спілкування, подоланню стресу.

У вирішенні проблемних ситуацій професійного спілкування студентами, майбутніми фахівцями з фізичного виховання і спорту, перевага надається окремим стилям професійного спілкування, а саме консультативному та партнерському, що призводить до того, що більше половини ситуацій професійного спілкування вирішуються ними нераціонально. Для успішного здійснення професійного спілкування майбутньому фахівцю з фізичного виховання і спорту потрібно володіти різними типологічними стилями спілкування і застосовувати їх у відповідності до нормативних, ситуаційних та особистісних чинників, які й обумовлюють вибір найбільш ефективного у кожній окремій ситуації спілкування стилю.

5. Формування індивідуального стилю професійного спілкування майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту відбувається за наявності у майбутнього спеціаліста високого рівня знань з основ спілкування, теорії особистості, теорії мотивації, вимог до професійної діяльності, особливостей власної індивідуальності, які складають когнітивний компонент; активних позитивних мотивів професійного спілкування та творчості у професійному спілкуванні, що є основою мотиваційно-ціннісного компоненту; уміння успішно діяти в окремих ситуаціях професійного спілкування, яке є основною характеристикою поведінкового компоненту. Основою для формування культури спілкування обрано системний підхід, застосування якого привело до розробки спецкурсу “Культура спілкування фахівця галузі фізичного виховання і спорту”, який відображає мету, завдання, зміст, стратегію педагогічного впливу, основні психологічні та методичні особливості.

Домінуючою у процесі формування культури спілкування майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту повинна стати розвивальна стратегія педагогічного впливу, яка у сучасних умовах втілилась в ідеях особистісно-зорієнтованої освіти, основні висхідні положення та керівні ідеї якої узагальнені у принципах гуманізму, реалізму, діяльності, самоорганізації складних систем, ціннісно-цільової сутності пізнання, інтегративності, діалогової взаємодії, суб’єкт-суб’єктної сутності освітньої діяльності.

6. Індивідуальний стиль формується у процесі самовдосконалення, основними етапами якого є самопізнання та усвідомлення необхідності формування індивідуального стилю професійного спілкування, планування та розробка програми формування індивідуального стилю професійного спілкування, безпосередня практична діяльність, спрямована на виконання поставлених завдань, самоконтроль та самокорекція цієї діяльності. Викладач у даному процесі виступає більше у ролі консультанта, ніж у ролі керівника.

Висновки та матеріали дослідження не вичерпують усіх питань, пов’язаних із проблемою культури спілкування майбутніх фахівців з

фізичного виховання і спорту. Подальшого вивчення потребують дослідження особливостей формування індивідуального стилю професійного спілкування у представників окремих типологічних стилів, підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до професійного спілкування в несприятливих умовах чи стресових ситуаціях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арсентьева Г. О. Спілкування як сумісна діяльність людей: соціально-філософський аналіз : дис. ... канд. філос. наук : спец. : 09.00.03. Арсентьева Галина Олександрівна. Запоріжжя, 2011. 195 с.
2. Бака М. М. Підготовка спеціалістів фізичної культури та спорту в умовах переходу до ринкових відносин на Україні. Освіта в галузі фізичної культури: стан, проблеми, перспективи : матеріали Всеукр. наук. конф., присвяченої 50-річчю ЛДІФК, 9–11 жовтня 2016 р. Львів, 2016. Ч. 1. С. 48-53.
3. Бака М. М., Румянцева Д. І., Гончаров В. П. Розвиток і удосконалення управління навчальними закладами. Освіта в галузі фізичної культури стан, проблеми, перспективи : матеріали Всеукр. наук. конф., присвяченої 50-річчю ЛДІФК, 9–11 жовтня 2016 р. Львів, 2016. Ч. 1. С. 96–99.
4. Бакіко І. Порівняльний аналіз нормативних вимог оцінювання фізичної підготовленості у шкільних програмах з фізичного виховання. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2012. С. 202–205.
5. Балл Г. О. Психологічні засади становлення гуманістично орієнтованої освіти (концепція комплексного дослідження). Актуальні проблеми психології : наукові записки Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ, 2019. Вип.19. С. 29–36.
6. Білоконь О. А. Сучасні технології навчання в управлінській підготовці спеціалістів фізичного виховання та спорту. Освіта в галузі фізичної культури стан, проблеми, перспективи : матеріали Всеукр. наук. конф., присвяченої 50-річчю ЛДІФК, 9–11 жовтня 2006 р. Львів, 2006. Ч. 1. С. 130–133.

7. Благій О. Л., Чернявський М. В. Інноваційні підходи до організації фізичного виховання школярів. Олімпійський спорт і спорт для всіх : IX Міжнар. наук. конгрес. Київ, 2005. С. 546.
8. Бойко А. М. Суб'єкт-суб'єктні взаємини як цінності виховання. Цінності освіти і виховання : наук.-метод. зб. [за ред. О. В. Сухомлинської, ред. П. Р. Ігнатенка, Р. П. Сеульського] . Київ, 2017. С. 12–16.
9. Валантинас А. А. Взаємозв'язок емпатії та засвоєння моральних форм дітьми молодшого шкільного віку : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Вильнюс, 2018. 139 с.
10. Василюшина Т. В. Емпатійні здібності вчителів. Практична психологія та соціальна робота. 2009. № 4. С. 37–38.
11. Василюшина Т. В. Емпатія як фактор ефективності педагогічного спілкування : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2010. 185 с.
12. Галузинський В. М. Індивідуальний підхід у вихованні учнів. Київ, 2012. 133 с.
13. Гуманізація та гуманітаризація професійної освіти : наук.-метод. збірник [під ред. І. А. Зязюн]. Київ, 2006. 160 с.
14. Денисенко Н., Педік Л., Фукс Л. Особливості рівня здоров'я, фізичної підготованості, самопочуття та ведення здорового способу життя в учнів загальноосвітніх шкіл і гімназій. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. Київ, 2007. № 3. С. 44–46.
15. Денісова Л. В. Використання локальних і глобальних інформаційних мереж у фізкультурній освіті. Концепція підготовки спеціалістів фізичної культури в Україні : матеріали 2-ї Всеукр. наук.-прак. конф. Київ–Луцьк, 2016. С. 31–35.
16. Андрієвська В. В., Балл Г. О., Волинець А. Г. Діалогічна взаємодія у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи. Книга для вчителя: навчальний посібник. Київ, 2017. 136 с.
17. Дубогай А. Д. Контроль і самоконтроль на самостійних заняттях фізичними вправами. Фізична культура в школі. 2013. № 10. С. 54–56.

18. Екман П. Психологія брехні. [Пер. с англ.]. Київ, 2010. 272 с.
19. Єдинак Г. А., Рощук О. С., Мисів В. М. Методика фізичного виховання в ліцєях з посиленою військово-фізичною підготовкою : навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : ПП С. І. Пантюк, В. С. Мошинський, 2003. 196 с.
20. Зубаль М. В., Зубаль С. С. Соціальна психологія міжгрупових відносин. Збірник наукових праць КПНУ ім. Івана Огієнка. 2011. Вип. 14. С. 292–300.
21. Капітанець С. В. Особливості ситуаційного підходу до вивчення стилю спілкування. Збірник наукових праць. Хмельницький : НАПВУ, 2010. № 11. С. 176–179.
22. Каплинський В. В. Формування комунікативних вмінь майбутнього вчителя на основі проблемних педагогічних ситуацій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Київ, 2013. 201 с.
23. Конович Н. Культура мови та риторика. Луцьк, 2007. 187 с.
24. Кричфалушій М. В. Вчитель фізичної культури: формування особистості. Луцьк : Волин. обл. друк., 2000. 346 с.
25. Круцевич Т. Ю. Предмет і зміст теорії і методики фізичного виховання. Київ : Т-во «Знання» України, 2011. 23 с.
26. Куц О. С. Організаційно-методичні основи фізкультурно-оздоровчої роботи зі школярами, що проживають в умовах підвищеної радіоактивності : автореф. дис. на здобув. наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки и оздоровительной физической культуры». Київ, 2007. 44 с.
27. Куц О. С., Леонова В. А., Галайдюк М. А. Модель спеціаліста по спеціальності 7010201 і професійно-педагогічна діяльність. Концепція підготовки спеціалістів фізичної культури в Україні : матеріали 2-ї Всеукр. наук.-практ. конф. Київ – Луцьк, 2006. С. 68–72.
28. Латинов В. В. Стилi мовленєвої комунікативної поведінки: структура та детермінанти. Психологічний журнал. 2015. Т. 16. № 6. С. 90–100.

29. Малина О. Г. Соціально-психологічний аналіз поняття «стиль життя». Педагогіка і психологія. 2010. № 1. С. 40–46.
30. Максименко С. Д. Основи генетичної психології : навчальний посібник. Київ : НПУ Перспектива, 2018. 220 с.
31. Мешко Г. М. Формування індивідуального стилю педагогічного спілкування у майбутніх вчителів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Тернопіль, 2017. 203 с.
32. Меньшикова А. Л. Публічність змагань як фактор психологічного впливу на особистість спортсмена. Теорія і практика фізичної культури. 1985. № 10. С. 5–7.
33. Остапенко О. І. Психолого-педагогічні умови розвитку в старших підлітків інтересу до фізичної культури. Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ, 2003. Т. VI, ч 6. С. 208–216.
34. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті : монографія. [За ред. С. О. Сисоєвої]. Київ : ВІПОЛ, 2011. 502 с.
35. Про фізичну культуру і спорт : Закон України від 24 грудня 1993 р. № 3809-ХІІ. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
36. Психологія особистості : словник-довідник. [За ред. П. П. Горностай, Т. М. Титаренко]. Київ : Рута, 2011. 320 с.
37. Савенкова Л. О., Стадова В. В., Борисенко Л. Л. та ін. Психологія спілкування : навчальний посібник [за заг. ред. Л. О. Савенкової]. Київ : КНЕУ, 2015. 309 с.
38. Синиця А. В. Особливості формування культури спілкування у фахівців з фізичного виховання і спорту. Вісник Прикарпатського університету. Серія : Фізична культура. Івано-Франківськ, 2008. Вип. 8. С. 52–55.
39. Синиця А. В. Культура професійного спілкування вчителя фізичної культури. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми

- фізичної культури : зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. Вип. 8. С. 41–43 .
40. Синиця А. В. Професійна культура майбутніх вчителів фізичного виховання: науково-емпіричний ракурс. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. Чернігів, 2012. С. 133–135.
 41. Соболев Н. М. Формування індивідуального стилю професійного спілкування майбутніх перекладачів як важлива складова професійної підготовки. Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки. Київ – Запоріжжя, 2011. С. 176–179.
 42. Соболев Н. М., Романишина Л. М. Індивідуальний стиль спілкування як засіб формування особистості. Методи вдосконалення фундаментальної освіти в школах та вузах. Севастопіль : вид-во Сев. НТУ, 2011. С. 96–98.
 43. Соболев Н. М. Професійне спілкування : методичні вказівки для студентів 4-го курсу спеціальності МІН. Хмельницький : ТУП, 2003. 29 с. (англ.).
 44. Сущенко Л. П. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (теоретико-методологічний аспект) : монографія. Запоріжжя : ЗДУ, 2003. 442 с.
 45. Сущенко Л. П. Сучасні оздоровчі системи та програми : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів, учителів фізичного виховання та валеології. Запоріжжя : ЗДУ, 2018. 72 с.
 46. Тимошенко О. В. Теоретико-методичні засади оптимізації професійної підготовки вчителів фізичної культури у вищих навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2009. 587 с.
 47. Тимошенко О. В. Технологія оцінки якості в процесі професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури. Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія 5 : Педагогічні науки : реалії та перспективи. Київ: НПУ, 2008. Вип. 11. С. 299–305.

48. Федорищак Р. Л. Види педагогічного спілкування у формуванні професійно-мовленнєвої культури майбутнього вчителя фізичного виховання. НАУКОВИЙ ЧАСОПИС Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 7 “Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)”. Збірник наукових праць [за ред. Г. М. Артюзова]. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. Том 1. Випуск 7 (33). С. 359-363.
49. Федорищак Р.Л., Кондрацька Г.Д. Методичні аспекти впровадження спецкурсу «Професійно-мовленева культура спілкування» на заняттях зі спортивних дисциплін. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія № 15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури/фізична культура і спорт» зб. наукових праць [за ред. Г.М. Артюзова]. Київ: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2015. Випуск 5К (61) 15. С. 130-133.
50. Федорищак Р., Чепелюк А. Теоретико-методологічні дослідження формування культури спілкування майбутніх фахівців фізичного виховання . Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. [Редактори-упорядники В. Ільницький, А. Душний, І. Зимомря]. Дрогобич : Посвіт, 2016. Вип. 16. С. 450-455.
51. Фотуйма О. Я. Саморегуляція ситуативної агресивності в навчально-тренувальній та змагальній діяльності спортсмена : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Фотуйма Олександр Ярославович. Івано-Франківськ, 2004. 265 с.
52. Харабет В. Методи проектування педагогічних систем професійної освіти. Педагогіка і психологія професійної освіти. 2012. № 4. С. 37–46.
53. Шимко В.А. Деякі методологічні проблеми побудови групового психологічного тренінгу. Психологічні тренінгові технології у правоохоронній діяльності: науково-методичні та організаційно-практичні проблеми впровадження і використання, перспективи розвитку : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Донецьк, 26–27 травня 2013 р.). Донецьк : ДЮІ ЛДУВС, 2013. С. 21–26.

54. Чалдіні Р. Психологія впливу. [Пер. с англ.]. Вінниця, 2010. 342 с.
55. Чалдіні Р., Кеґрик Д., Нейберг С. Новітня психологічна енциклопедія. Закони та тайни поведінки людини. Псих. атлас поведінки людини. [Пер. с англ.]. Вінниця, 2008. 575 с.